

УДК 329.1/.6(438)

DOI <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.8>

Олександр МОРУШКО

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, індекс 79013 (morushkoo@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8872-2830>

ResearcherID: <https://www.researchgate.net/scientific-contributions/O-O-Morushko-2135218783>

Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202703694>

Наталія ХИМИЦЯ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, індекс 79013 (nataliia.o.khymytsia@lpnu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4076-3830>

ResearcherID: <https://www.researcherid.com/rid/R-1550-2017>

Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189329194>

Бібліографічний опис статті: Морушко, О., & Химиця, Н. (2024). Політичні та військові амбіції Польської партії соціалістичної «Фракція революційна» в контексті Першої світової війни. *Українські історичні студії*, 16(58). 77–84. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.8>

ПОЛІТИЧНІ ТА ВІЙСЬКОВІ АМБІЦІЇ ПОЛЬСЬКОЇ ПАРТІЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ «ФРАКЦІЯ РЕВОЛЮЦІЙНА» В КОНТЕКСТІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Анотація. *Метаю дослідження є аналіз політичних та військових амбіцій Польської партії соціалістичної «Фракція революційна» під керівництвом Ю. Пілсудського в контексті Першої світової війни. Особливу увагу приділено її діяльності в Галичині, підтримці Австро-Угорщини та наслідкам, які ця політика мала для регіону та польського питання.*

Методологія дослідження базується на історичному аналізі документів, що висвітлюють діяльність Польської партії соціалістичної «Фракція революційна», зокрема політичну та військову активність у Галичині під час Першої світової війни. Використано архівні джерела, спогади учасників подій та вторинні історичні праці.

Наукова новизна дослідження полягає в детальному висвітленні ролі ППС-«Фракція революційна» в процесах формування парамілітарних польських організацій та їх співпраці з австрійською розвідкою. Дослідження аналізує стратегію Ю. Пілсудського, зокрема плани щодо автономії Польщі під егідою Австро-Угорщини, що мало значний вплив на майбутні політичні процеси в регіоні.

Висновки. Політичні та військові амбіції Ю. Пілсудського та ППС-«Фракція революційна» значно вплинули на перебіг подій у Галичині під час Першої світової війни. Партія намагалася здобути автономію Польщі через підтримку Австро-Угорщини, однак їхні дії викликали як політичні, так і соціальні зміни, зокрема на тлі загострення відносин з Росією та участі польських формувань у військових діях.

Ключові слова: Польська партія соціалістична «Фракція революційна», Галичина, Перша світова війна.

Oleksandr MORUSHKO

PhD (History), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Communications and Information Activities, Lviv Polytechnic National University, 12, Stepan Bandera Str., Lviv, Ukraine, postal code 79013 (morushkoo@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8872-2830>

ResearcherID: <https://www.researchgate.net/scientific-contributions/O-O-Morushko-2135218783>

Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202703694>

Nataliia KHYMYTSIA

PhD (History), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Communications and Information Activities, Lviv Polytechnic National University, 12, Stepan Bandera Str., Lviv, Ukraine, postal code 79013 (nataliia.o.khymytsia@lpnu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4076-3830>

ResearcherID: <https://www.researcherid.com/rid/R-1550-2017>

Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189329194>

To cite this article: Morushko, O., & Khymytsia, N. (2024). Politychni ta viiskovi ambitsii Polskoi partii sotsialistychnoi «Fraktsiia revoliutsiina» u konteksti pershoi svitovoi viiny [Political and military ambitions of the Polish Socialist Party «Revolutionary faction» in the context of the First World War]. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian Historical Studies*, 16(58). 77–84. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.16/58.8> [in Ukrainian].

POLITICAL AND MILITARY AMBITIONS OF THE POLISH SOCIALIST PARTY “REVOLUTIONARY FACTION” IN THE CONTEXT OF THE FIRST WORLD WAR

Summary. *The purpose of the study is to analyze the political and military ambitions of the Polish Socialist Party “Revolutionary Faction” under the leadership of J. Pilsudski in the context of the First World War. Special attention is paid to its activities in Galicia, support of Austria-Hungary and the consequences that this policy had for the region and the Polish question.*

The research methodology is based on the historical analysis of documents covering the activities of the Polish Socialist Party “Revolutionary Faction”, in particular political and military activity in Galicia during the First World War. Archival sources, memories of event participants and secondary historical works were used.

The scientific novelty of the study consists in the detailed coverage of the role of the PPS-“Revolutionary Faction” in the processes of formation of paramilitary Polish organizations and their cooperation with Austrian intelligence. The study analyzes the strategy of J. Pilsudski, in particular the plans for the autonomy of Poland under the auspices of Austria-Hungary, which had a significant impact on future political processes in the region.

Conclusions. *As a result of the research, it was established that the political and military ambitions of J. Pilsudski and the PPS-“Revolutionary Faction” significantly influenced the course of events in Galicia during the First World War. The party tried to gain the autonomy of Poland through the support of Austria-Hungary, but their actions caused both political and social changes, in particular against the background of worsening relations with Russia and the participation of Polish formations in military operations.*

Key words: Polish Socialist Party “Revolutionary Faction”, Galicia, The First World War.

Постановка проблеми. Польська партія соціалістична «Фракція революційна» на початку ХХ століття опинилася на роздоріжжі політичних та військових амбіцій у боротьбі за незалежність Польщі. Проблема полягає в тому, що стратегія підтримки Австро-Угорщини в боротьбі проти Росії, яку вибрала ППС «Фракція революційна», не лише створювала нові можливості для польської автономії, але й породжувала внутрішні суперечності всередині партії та викликала опозицію з боку інших польських політичних сил. У контексті Першої світової війни питання полягало в тому, чи могли такі амбіції та дії ППС «Фракції революційної» призвести до здобуття незалежності Польщі, чи вони створювали додаткові ризики для польського руху. Дослідження цієї проблеми дозволяє краще зрозуміти, як політичні рішення і військова активність партії вплинули на майбутнє польської державності.

Аналіз досліджень. В українській історіографії існує доволі мало наукових праць, які стосуються тематики визвольних змагань польського народу напередодні та на початку Першої світової війни. Політичну ситуацію вказаного періоду та позиції провідних польських політичних сил досліджує А.Гуменюк (Гуменюк, 2011). Автор доводить, що незалежно від політичної орієнтації всі провідні польські партії своєю основною метою бачили незалежність Польщі, тому і прагнули активної участі польського народу у воєнних діях. На важливий аспект розв'язання польського питання вказує дослідник В. Боєчко (Боєчко, 2012), зазначаючи, що, крім політичних партій, орієнтованих на підтримку блоку Центральних держав та країн Антанти з боку поляків у Першій світовій війні, існувала ще й третя політична сила. Ліве крило польського суспільного руху, насамперед представники Соціал-демократичної партії Королівства Польського і Литви (СДКПіЛ), були переконані, що звільнити польський народ і відновити польську державність можна лише в ході перемоги революції в країнах, що захопили польські землі (Боєчко, 2012). Важливий вплив на формування єдиної позиції всіх польських політичних сил на очікувані результати Першої світової війни мала промова президента Америки В. Вільсона, де у чотирнадцять головних пунктів побудови нового порядку у світі було включено положення про створення самостійної польської держави. Як вказує О. Білобровець у своїй статті (Білобровець, 2017), саме ця подія консолідувала зусилля польської суспільної думки щодо побудови незалежної польської держави і використання всіх можливих засобів. Політичні та військові аспекти боротьби Польщі за незалежність під час Першої світової війни ґрунтовно дослідив М. Новак (Nowak, 2020). У його статті детально проаналізовано роль польських військових формувань і політичних діячів у контексті міжнародних подій, а також співпраця Польщі з країнами Антанти та Центральними державами. Дослідник К. Гурський, (Górski, 2021) висвітлює основні тенденції та розвиток соціально-політичних рухів у Польщі напередодні Першої світової війни. Автор аналізує взаємодію різних політичних фракцій, їх ідеологічні розбіжності та спільну боротьбу за незалежність. Також у контексті нашого дослідження цінними є роботи польських дослідників А. Сенковського (Sękowski, (2017) та З. Цемінського (Ciemieński, 2019), які висвітлюють ключові аспекти боротьби польського народу за незалежність під час Першої світової війни, підкреслюють вирішальний вплив військових акцій.

Метою статті є аналіз політичних та військових амбіцій Польської партії соціалістичної «Фракція революційна» під керівництвом Юзефа Пілсудського в контексті Першої світової війни. Особливу увагу приділено діяльності партії в Галичині, підтримці Австро-Угорщини та наслідкам, які ця політика мала для регіону та польського питання.

Виклад основного матеріалу. Польська партія соціалістична «Фракція революційна» (далі – ППС-«фракція») на чолі зі своїм лідером Юзефом Пілсудським виступила натхненником і проповідником ідеї підтримки поляками Австро-Угорщини у воєнних діях проти Росії. Ідеологічною платформою діяльності партії стало розгортання діяльності парамілітарних польських формувань на теренах Галичини, їх участь у збройному конфлікті проти царської Росії на боці Австро-Угорщини, відокремлення від Росії в разі перемоги Королівства Польського і приєднання до нього Галичини. Це територіальне новоутворення, на думку пілсудчиків, мало ввійти до складу Австро-Угорщини на правах автономії, з польським самоврядуванням. ППС-«фракція» виникла після розколу ППС. До складу її керівництва – Центрального робітничого комітету (ЦРК) – у різний час протягом 1906–1914 рр. входили Ю. Пілсудський, В. Йодко-Наркевич, С. Тор та інші (Trzciński, 1935). Політична робота керівництва цієї партії велась майже виключно серед інтелігенції, студентської та шкільної молоді. Діяч і офіційний історик ППС-«фракції» Я. Кжеславський пише, що перед війною ППС-«фракція» «не охоплювала вже широких мас» (Krzesławski, 1933, S. 91). Інший діяч цієї партії Ф. Перль свідчить, що напередодні війни ППС-«фракція» «як така розпалася, не діяла як партія» і лише в грудні 1914 р. почалася робота з її відновлення (Księga pamiątkowa PPS, 1923). Невдовзі після розколу ППС у 1906 році діяльність керівництва ППС-«фракції», Ю. Пілсудського та його оточення була перенесена в Галичину. Туди приїхали Ю. Пілсудський, В. Йодко-Наркевич, Л. Василевський та інші. У Галичині до того часу вже існувало дві польські змовницькі групи: Організація

неприєднаних під керівництвом І. Садовського і Союз відродження на чолі з В. Сікорським (Stachiewicz, 1930, S. 45; Zarys historii polskiego ruchu robotniczego, S. 27). Головна причина перенесення керівництва ППС-«фракції» в Галичину була пов'язана з підготовкою до здійснення повстанської ідеї Ю. Пілсудського. Цій діяльності повинна була допомагати сприятливіша політична ситуація в Галичині, на чолі якої стояли польський намісник і польська адміністрація. Концентрація уваги на воєнних питаннях і зумовлене нею послаблення політичної роботи викликало невдоволення серед частини діячів ППС-«фракції» на чолі з Ф. Перлем. Група Ф. Перля викристалізувалася як опозиція в середині 1911 р. У грудні 1912 р. розкол ППС – «Фракції революційної» став фактом. Група Ф. Перля створила окрему організацію під назвою ППС-опозиція, яка знайшла підтримку в Кракові, Львові й закордонних секціях, а також розвинула свою діяльність у Королівстві Польському, особливо у Варшаві (Wereszyski, 1990, S. 236; Wasilewski, 1936, S. 203; Orzechowski, 1963, S. 149). У 1914 р. ППС-опозиція розпочала переговори з ППС-«фракцією». Після початку Першої світової війни припинила свою діяльність і вступила до ППС-«фракції» (Holzer, 1959).

Невдовзі після початку російсько-японської війни Ю. Пілсудський і його найближчі друзі встановили контакт з японською розвідкою. Японці були зацікавлені в отриманні даних про мобілізацію і перевезення російських військ, які обіцяли надавати їм пілсудчики. За це «фраки» домагалися одержання зброї і згоди на створення в Японії польського легіону, який виступив би в Маньчжурії на боці японців (Wojciechowski, 1938, S. 162–163). Такі пропозиції пілсудчиків зацікавили японців. Майор Утсукома повідомив, що японські власті запрошують представників ППС до Токіо. У травні 1904 р. з Лондона виїхали Ю. Пілсудський та Т. Філіпович і через Нью-Йорк та Сан-Франциско в липні прибули в Токіо (Wojciechowski, 1938, S. 163). У Токіо вони передали великий меморандум японському уряду і провели кілька перемовин з офіцерами генерального штабу. Переговори в Токіо завершилися невдало. Японська розвідка не погодилася на формування польського легіону, відкинувши й інші пропозиції Ю. Пілсудського, ймовірно, розібравшись в їх авантюрності, але запропонувала, щоб ППС постачала японській розвідці інформацію розвідницького характеру (Arski, 1963, S. 23–24; Wojciechowski, 1938, S. 163; 231). У подальших переговорах у Лондоні з військовим аташе японського посольства, за даними С. Войцеховського, було досягнуто домовленості, за якою японці постачали пілсудчиків грошима на придбання зброї та полегшували їй отримання в Гамбурзі, а ті зобов'язувалися збирати для японців агентурні дані про пересування і настрої російських військ, які рушали на Далекий Схід. Контакти з японською розвідкою припинилися в пілсудчиків, за даними С. Войцеховського, з моменту початку мирних російсько-японських переговорів (Wojciechowski, 1938, S. 163–164, 167–168, 170).

Однак контакти пілсудчиків з японцями не були поодинокими. За даними Х. Яблонського, вони в 1905–1906 рр. мали подібні зв'язки з англійською розвідкою (Jabłoński, 1958, S. 46), а наприкінці 1906 р. пілсудчики роблять перші спроби з налагодження контактів з австрійською розвідкою. Робилося це з ініціативи Ю. Пілсудського (Pamiętniki generała Rybaka, 1954, S. 111). Ф. Каник 10 жовтня 1906 р. писав, що Ю. Пілсудський та В. Йодко-Наркевич від імені ППС «запропонували нам всілякого роду розвідувальні послуги замість певних взаємних послуг з нашого боку» (Galicyska działalność wojskowa Piłsudskiego, dok. № 1, S. 443–444).

Боснійська криза 1908 р., яка загострила відносини між Австро-Угорщиною і царською Росією, сприяла активізації австрійської розвідки проти Росії. Ця діяльність була покладена на штаби, що дислокувалися поблизу кордону корпусів: І корпусу в Кракові, Х в Перемишлі, XI у Львові. При корпусах були створені головні розвідувальні центри, так звані «Хаупт Кундшафт Стеллен». На чолі центрів стояли офіцери генерального штабу: в Кракові – капітан Ю. Рибак, в Перемишлі – капітан О. Дзедушицький і у Львові – капітан Г. Ішковський (Pamiętniki generała Rybaka, 1954, S. 10, 14, 24). Г. Ішковський, згадавши пропозицію Ю. Пілсудського, зроблену австрійській розвідці ще в 1906 р., запропонував розвідницькому бюро генерального штабу у Відні «залучити до розвідницької служби Польську соціалістичну партію шляхом входження в контакт з керівною особою» (Galicyska

działalność wojskowa Piłsudskiego, 1967, dok. № 10, S. 457–458). На цей раз санкція Відня була дана. Судячи з даних В. Славека, Ішковський спочатку встановив контакт з О. Малиновським, а потім з Ю. Пілсудським і В. Йодко-Наркевичем. Влітку 1908 р. О. Малиновський, за дорученням Ю. Пілсудського, зв'язав В. Славека з Г. Ішковським у його приватній квартирі (Jabłoński, 1958, S. 516). За даними В. Славека, розвідницький центр Львівського корпусу цікавився питаннями: «Як на випадок війни буде ставитися населення Конгресувки до Росії? Чи можна було би використати диверсійну діяльність польських революційних організацій, і як вони будуть себе поводити?» (Migdał, 1961, S. 19). Таким чином, бажане Ю. Пілсудським співробітництво з австрійською розвідкою було, врешті, встановлене влітку 1908 р. Воно тривало протягом шести років до початку світової війни і деякий час після цього. Спочатку центром співробітництва був Львів, а з 1909 р. – Краків. Ю. Пілсудський та його політичні друзі, завербовані Г. Ішковським, були передані, за даними В. Славека, в розпорядження капітана Ю. Рибакі (Jabłoński, S. 516; Pamiętniki generała Rybaka, 1954, S. 15, 28), який і здійснював з ними зв'язок упродовж кількох років. Цей зв'язок Ю. Пілсудського та його групи з австрійською розвідкою зберігався в суворій таємниці від рядових членів партії і громадськості. Коли, пізніше, політичні противники Ю. Пілсудського розголосили ряд фактів (Lipiecki, 1922, S. 31–32, 61, 86), він та його політичні друзі заявили, що співробітництво Пілсудського з Австрією нібито обмежувалося контактами з офіцерами генерального штабу. Пілсудчики стверджували, що розмови з представниками генерального штабу стосувалися лише питань формування польських частин, їх озброєння та застосування в майбутній війні з Російською імперією. Такі заяви робили, зокрема, Ю. Стахевич, В. Слабек (Stachiewicz, 1933, S. 20–21; KPP. Uchwały i rezolucje, 1956, S. 19–20), І. Дашинський (Daszyński, 1926, S. 15). Однак факт тісного співробітництва Ю. Пілсудського з австрійською розвідкою не викликає ані найменшого сумніву. Наприкінці червня 1908 р. з ініціативи довіреної особи Ю. Пілсудського – К. Соснковського – на його квартирі у Львові, на вул. Ленартовича, 12 (тепер – вул. І. Нечуя-Левицького) зібралось 15 чоловік. Збори відбулися за відсутності Ю. Пілсудського. На зборах була закладена нова військова організація пілсудчиків – Спілка активної боротьби (САБ) (Stachiewicz, 1930, S. 46–47). Статут спілки визначав її завдання так: «Метою САБ є проведення за межами царської імперії підготовчих робіт, а також підготовка організаторів і технічних керівників для майбутнього збройного повстання в Польщі» (Stachiewicz, 1930, S. 51–53). САБ була нелегальною організацією, що діяла з відома австрійської розвідки. У травні 1910 р. директор краківської поліції, повідомляючи наміснику Галичини М. Бобжинському про діяльність САБ, підкреслював її зв'язок з австрійською розвідкою і те, що «окремі члени цієї організації надають генеральному штабу послуги шпигунів та інформаторів» (Galicyska działalność wojskowa Piłsudskiego, 1967, dok. № 32, S. 489). У свою чергу галицький намісник також підтвердив міністрові внутрішніх справ, що військова організація ППС-«фракції», яка існує в Галичині, «відома генеральному штабу і надає розвідницькі послуги» (Galicyska działalność wojskowa Piłsudskiego, 1967, dok. № 33, S. 490).

У 1910 р. пілсудчики створюють у Львові Стрілецький союз. Його створено за активної участі В. Сікорського, який став його першим керівником. Через рік подібну організацію було створено в Кракові, під назвою «Стрілець». Верховною владою для цих організацій була САБ, а головним начальником (комендантом) став Ю. Пілсудський (Korpalska, 1981, S. 8). Австрійські власті надавали військовій організації пілсудчиків усіляку підтримку. Так, командування І Краківського корпусу в рапорті до військового міністра 16 серпня 1912 р. підтверджувало, що «Стрілець» надають підтримку штаб І корпусу і вище австрійське військове командування (Galicyska działalność wojskowa Piłsudskiego, 1967, dok. №. 66, S. 556–557, 566).

Одночасно пілсудчики створили свою агентурну мережу і на території Російської імперії. Напередодні війни вони мали свої організації у Вільносі, Гродно, Білостоці, Мінську, Києві, Білій Церкві, Ризі, Москві, Харкові, Одесі, Петербурзі. Для передачі агентурних даних використовували Львівський центр австрійської розвідки. Шлях передачі лежав через Румунію (Pamiętniki generała Rybaka, 1954, S. 56–57, 63).

Відразу після початку війни Ю. Пілсудський поставив своєю метою вийти з-під контролю будь-яких польських організацій і виступити перед австрійськими властями в ролі найвпливовішого союзника Австрії і єдиного представника «австро-польської концепції». Для цього він виходить із ППС-«фракції». Разом із ним це зробили і його політичні друзі: В. Слабек, Л. Василевський та інші. ЦРК ППС-«фракції», який складався з Ю. Пілсудського, В. Славека і Л. Василевського, таким чином перестав існувати (Rzepecki, 1960, S. 35). Однак, не задовольняючись цим, Ю. Пілсудський намагається присвоїти собі функції диктатора. Для досягнення цієї мети він іде на обман. 6 серпня, після виступу з Кракова стрільців Ю. Пілсудський прийшов на чергове засідання Комісії об'єднаних партій прибічників незалежності, скликаною для обговорення переговорів із Центральним національним комітетом (Kasprzycki, 1934, S. 66–68), і повідомив, що 3 серпня у Варшаві нібито створився таємний «Національний уряд», призначивши його, Ю. Пілсудського, «начальником польських військових сил», і тому всі дії він вестиме самостійно (Lipceki, 1922, S. 240–243). 6 серпня у Кракові була розповсюджена відозва «Національного уряду» у Варшаві до поляків, в якій повідомлялося про призначення Ю. Пілсудського начальником польських військових сил (Piłsudski, 1937, S. 9; Daszyński, 1926, S. 17–18). Насправді ж відозва так званого варшавського «Національного уряду» була грубою фальсифікацією пілсудчиків (Wasilewski, 1935, S. 129–130). Комісія об'єднаних партій прибічників незалежності мовчки солідаризувалася з грубим обманом. Цьому сприяло те, що найактивніша частина КССН належала до ППС-«фракції» та ПСДП і була політичним однодумцем Ю. Пілсудського (Srokowski, 1923, S. 103). Встановлення диктатури Ю. Пілсудського, розгортання подальших воєнних подій ознаменували собою нову сторінку в діяльності пілсудчини.

Висновки. Арену головних воєнних подій на Східному театрі Першої світової війни повинні були стати землі колишньої Речі Посполитої, поділені між ворогуючими сторонами. Тому польське питання виходило на перший план політичної діяльності як урядів Австро-Угорщини та царської Росії, так і основних польських політичних партій, що діяли на їх теренах. Політична та військова діяльність польської соціалістичної партії (ППС) «Фракція революційна» під керівництвом Ю. Пілсудського відіграла вирішальну роль у формуванні польських парамілітарних організацій і співпраці з Австро-Угорщиною під час Першої світової війни. Партія ставила за мету досягнення автономії Польщі під егідою Австро-Угорщини, що мало істотний вплив на подальші політичні процеси в регіоні. Військові та політичні амбіції ППС «Фракція революційна» під керівництвом Ю. Пілсудського створювали ризики, пов'язані із залежністю від зовнішніх сил, зокрема Австро-Угорщини, що в довгостроковій перспективі могло стати перепоною для справжньої незалежності Польщі.

Джерела та література

- Білобровець, О. М.** (2017). Суспільно-політичні впливи на орієнтацію польської суспільної думки в Україні у вирішенні національного питання (1914–1917 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, (48), 91–94.
- Босчко, В. Ф.** (2012). Активізація польських національних сил у період Першої світової війни (1914–1918 рр.) та відродження незалежної Польщі. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Історія, 207(195), 40–48.
- Гуменюк, А. О.** (2011). Польські національно-політичні сили під час Першої світової війни (1914–1918 рр.). Дегтярьов (Ред.), Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20 травня 2011 р. (с. 65–66). Суми: СумДУ.
- Arski, S.** (1963). *My pierwsza brygada*. Warszawa: Czytelnik, 482 s.
- Ciemiński, Z.** (2019). The Polish Military Organization and the Polish Struggle for Independence in 1914–1918. *Yearbook of the Institute of National Remembrance*. DOI: 10.33256/1904.
- Daszyński, I.** (1926). *Pamiętniki* (Т. II). Kraków: Proletariat.
- Górski, K.** (2021). Polish Socio-Political Movements Before the Outbreak of World War I. *Journal of Modern History*. DOI: 10.1086/709301.
- Holzer, J.** (1959). Nurt opozycyjny w PPS-frakcji Rewolucyjnej i PPS-opozycji (1909–1914). *Przegląd historyczny*, 3, 545–568.

- Haller, J.** (1964). *Pamiętniki*. Londyn: Veritas.
- Jabłoński, H.** (1958). *Polityka Polskiej Partii Socjalistycznej w czasie wojny 1914–1918*. Warszawa: PWN.
- Kasprzycki, T.** (1934). Kartki z dziennika oficera I Brygady. Warszawa: Wojsk. Inst. Nauk. 543 s.
- Krzyszowski, J.** (1933). Dzieje PPS od 1904 roku do wybuchu wojny światowej w roku 1914. Y Księga Jubileuszowa Polskiej Partii Socjalistycznej, 1892–1932 (c. 62–103). Warszawa: Spółka Naukowo-Wydawnicza.
- Księga pamiątkowa PPS. (1923). Warszawa: Robotnik.
- KPP. Uchwały i rezolucje. (1956). Warszawa: KiW.
- Korpalska, W.** (1981). W.E. Sikorski. Biografia polityczna. Wrocław: Ossolineum.
- Lipecki, J.** (1922). *Legenda Piłsudskiego*. Poznań: Wielkopolska księg. nakł. K.Rzepeckiego.
- Migdał, S.** (1961). *Piłsudczyzna w latach pierwszej wojny światowej. Zarys działalności i ideologii*. Katowice: Śląsk.
- Nowak, M.** (2020). Political and Military Context of the Polish Independence Movement during World War I. *Polish Historical Review*. DOI: 10.2478/phs-2020-0003.
- Orzechowski, W.** (1963). Wspomnienia działacza SDKPiL. *Z pola walki*, 4, 282–299.
- Pamiętniki generała Rybaka*. (1954). Warszawa: Czytelnik, 293 s.
- Piłsudski, J.** (1937). *Pisma zbiorowe* (T. IV). Warszawa: Instytut J. Piłsudskiego.
- Rzepecki, J.** (1960). *Sprawa Legionu Wschódniego 1914 roku*. Warszawa: PWN., 224 s.
- Srokowski, K.** (1923). *NKN. Zarys historii Naczelnego Komitetu Narodowego*. Kraków: własna publikacja.
- Stachewicz, J.** (1933). Polskie plany mobilizacyjne przed wojną światową. *Niepodległość*, 8, 3–55.
- Stachewicz, J.** (1930). Początki Związku Walki Czynnej. *Niepodległość*, 2, 43–60.
- Sękowski, A.** (2017). The Greater Poland Uprising of 1918–1919 in the Context of Polish Independence. *Przegląd Zachodni*. DOI: 10.2478/pz-2017-0011.
- Stachewicz, J.** (1930). Początki Związku Walki Czynnej. *Niepodległość*, 2, 43–60.
- Trzciniński, W.** (1935). Skład centralnych ciał politycznych PPS przed rozłaniem i po rozłamie (1893–1914). *Kronika ruchu rewolucyjnego w Polsce*, 1, 54–56.
- Wasilewski, L.** (1935). Józef Piłsudski. Jakim go znałem. Warszawa: Roj.
- Wasilewski, L.** (1936). Zarys dziejów Polskiej Partji Socjalistycznej w związku z historią socjalizmu polskiego w trzech zaborach i emigracji. Warszawa: Nowe życie, 218 s.
- Wereszycki, H.** (1990). Historia polityczna Polski 1864–1918. Wrocław–Kraków–Gdańsk–Łódź: Ossolineum, 310 s.
- Wojciechowski, S.** (1938). *Moje wspomnienia* (T. I). Lwów–Warszawa: Atlas,
- Zarys historii polskiego ruchu robotniczego. Cz.1 (1864–1917). (1956). Warszawa: KiW.

References

- Bilobrovets, O. M.** (2017). Suspilno-politychni vplyvy na orientatsiiu polskoi suspilnoi dumky v Ukraini u vyrishenni natsionalnoho pytannia (1914–1917 rr.) [Socio-political influences on the orientation of Polish public opinion in Ukraine in resolving the national question (1914–1917)]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, (48), 91–94. [in Ukrainian].
- Boechko, V. F.** (2012). Aktyvizatsiia polskykh natsionalnykh syl u period Pershoi svitovoi viiny (1914–1918 rr.) ta vidrozhennia nezaleznoi Polshchi [Activation of Polish national forces during the First World War (1914–1918) and the restoration of independent Poland]. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnogo universytetu imeni Petra Mohyly]. Serii: Istoriiia*, 207(195), 40–48. [in Ukrainian].
- Humenyuk, A. O.** (2011). Polski natsionalno-politychni syly pid chas Pershoi svitovoi viiny (1914–1918 pp.) [Polish national-political forces during the First World War (1914–1918)]. In Degtyarov (Ed.), *Suspilno-politychni protsesy na ukrainskykh zemliakh: istoriia, problemy, perspektyvy: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii*, 20 travnia 2011 r. (pp. 65–66). Sumy: SumDU. [in Ukrainian].
- Arski, S.** (1963). *My pierwsza brygada*. [My First Brigade]. Warszawa: Czytelnik, 482 s. [in Polish].
- Cieniński, Z.** (2019). The Polish Military Organization and the Polish Struggle for Independence in 1914–1918. Yearbook of the Institute of National Remembrance. DOI: 10.33256/1904.
- Daszyński, I.** (1926). *Pamiętniki* [Memoirs]. (T. II). Kraków: Proletariat. [in Polish].
- Górski, K.** (2021). Polish Socio-Political Movements Before the Outbreak of World War I. *Journal of Modern History*. DOI: 10.1086/709301.

- Galiczyjska działalność wojskowa Piłsudskiego* [Piłsudski's Military Activities in Galicia]. (1967). Warsaw: PWN. [in Polish].
- Holzer, J. (1959).** Nurt opozycyjny w PPS-frakcji Rewolucyjnej i PPS-opozycji (1909–1914). [Opposition movement in the PPS-Revolutionary faction and PPS-opposition]. *Przegląd historyczny*, 3, 545–568. [in Polish].
- Haller, J. (1964).** *Pamiętniki*. [Memoirs]. Londyn: Veritas. [in Polish].
- Jabłoński, H. (1958).** *Polityka Polskiej Partii Socjalistycznej w czasie wojny 1914–1918*. [The policy of the Polish Socialist Party during the war 1914–1918.]. Warszawa: PWN. [in Polish].
- Kasprzycki, T. (1934).** Kartki z dziennika oficera I Brygady. Warszawa [Pages from the Diary of an Officer of the First Brigade]: Wojsk. Inst. Nauk. 543 s. [in Polish].
- Krzesławski, J. (1933).** Dzieje PPS od 1904 roku do wybuchu wojny światowej w roku 1914. [The history of the PPS from 1904 to the outbreak of the World War in 1914]. In *Księga Jubileuszowa Polskiej Partii Socjalistycznej, 1892–1932* (pp. 62–103). Warszawa: Spółka Naukowo-Wydawnicza. [in Polish].
- Księga pamiątkowa PPS* [Commemorative Book of the Polish Socialist Party]. (1923). Warsaw: Robotnik. [in Polish].
- KPP. Uchwały i rezolucje* [Communist Party of Poland: Resolutions and Decisions]. (1956). Warsaw: KiW. [in Polish].
- Korpalska, W. (1981).** *W.E. Sikorski. Biografia polityczna*. [W.E. Sikorski. Political Biography]. Wrocław: Ossolineum. [in Polish].
- Lipecki, J. (1922).** *Legenda Piłsudskiego*. [The Legend of Piłsudski.] Poznań: Wielkopolska księg. nakł. K. Rzepeckiego. [in Polish].
- Migdał, S. (1961).** *Piłsudczyzna w latach pierwszej wojny światowej*. [Piłsudskiism during the First World War]. Zarys działalności i ideologii. Katowice: Śląsk. [in Polish].
- Nowak, M. (2020).** Political and Military Context of the Polish Independence Movement during World War I. *Polish Historical Review*. DOI: 10.2478/phs-2020-0003.
- Orzechowski, W. (1963).** Wspomnienia działacza SDKPiL [Memoirs of an Activist of the Social Democracy of the Kingdom of Poland and Lithuania]. *Z pola walki*, 4, 282–299. [in Polish].
- Pamiętniki generała Rybaka* [Memoirs of General Rybak]. (1954). Warsaw: Czytelnik, 293 pages. [in Polish].
- Piłsudski, J. (1937).** *Pisma zbiorowe* (T. IV). [Collected Works (Vol. IV)]. Warszawa: Instytut J. Piłsudskiego. [in Polish].
- Rzepecki, J. (1960).** Sprawa Legionu Wschódniego 1914 roku. [The Issue of the Eastern Legion in 1914.] Warszawa: PWN., 224 s. [in Polish].
- Srokowski, K. (1923).** NKN. Zarys historii Naczelnego Komitetu Narodowego. [NKN. An Outline of the History of the Supreme National Committee]. Kraków: własna publikacja. [in Polish].
- Stachewicz, J. (1933).** Polskie plany mobilizacyjne przed wojną światową. [Polish Mobilization Plans Before the World War]. *Niepodległość*, 8, 3–55. [in Polish].
- Stachewicz, J. (1930).** Początki Związku Walki Czynnej. [The Beginnings of the Union of Active Struggle]. *Niepodległość*, 2, 43–60. [in Polish].
- Sękowski, A. (2017).** The Greater Poland Uprising of 1918–1919 in the Context of Polish Independence. *Przegląd Zachodni*. DOI: 10.2478/pz-2017-0011.
- Trzeciński, W. (1935).** Skład centralnych ciał politycznych PPS przed rozłamiem i po rozłame (1893–1914). [Composition of the Central Bodies of the PPS Before and After the Split (1893–1914)]. *Kronika ruchu rewolucyjnego w Polsce*, 1, 54–56. [in Polish].
- Wasilewski, L. (1935).** *Józef Piłsudski. Jakim go znałem* [Józef Piłsudski: How I Knew Him]. Warsaw: Roj. [in Polish].
- Wasilewski, L. (1936).** Zarys dziejów Polskiej Partii Socjalistycznej w związku z historią socjalizmu polskiego w trzech zaborach i emigracji [Outline of the History of the Polish Socialist Party in Connection with the History of Polish Socialism in the Three Partitions and Emigration]. Warszawa: Nowe życie, 218 s. [in Polish].
- Wereszycki, H. (1990).** Historia polityczna Polski 1864–1918. [Political History of Poland 1864–1918]. Wrocław–Kraków–Gdańsk–Łódź: Ossolineum, 310 s. [in Polish].
- Wojciechowski, S. (1938).** *Moje wspomnienia*. [My Memories]. (T. I). Lwów–Warszawa: Atlas, 367 s. [in Polish].
- Zarys historii polskiego ruchu robotniczego. Cz. 1 (1864–1917)* [Outline of the History of the Polish Workers' Movement. Part 1 (1864–1917)]. (1956). Warsaw: KiW. [in Polish].